

SO'LAK BEZLARINING ILK POSTNATAL DAVRDAGI FIZIOLOGIK XUSUSIYATLARI

Pirmatova N.I

Xujamova X.M

Qo'qon Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

KIRISH (INTRODUCTION)

So'lak bezlari tug'ilish vaqtida anatomik jihatdan shakllangan, lekin funksional jihatdan yetilmagan bo'ladi. Shu sababli hayotning birinchi oylarida og'iz shilliq qavati quruqroq, oson shikastlanadi va kandidozga (og'iz oqarishiga) moyil bo'ladi. Bezlarning yoshga xos xususiyatlarini bilish pediater, stomatolog va morfologlarga me'yorni patologiyadan farqlash, qo'shimcha ovqat kiritish muddatini to'g'ri tanlash imkonini beradi. Tadqiqotning maqsadi – yangi tug'ilganlik va emizikli davrda yirik so'lak bezlarining tuzilishi va faoliyatiga oid ma'lumotlarni ilmiy adabiyotlar asosida umumlashtirish.

METODLAR VA MATERIALLAR (Materials and Methods). Ish adabiyotlar sharhi tarzida bajarildi. Anatomiya, gistologiya, normal fiziologiya va pediatriya bo'yicha darsliklar hamda ilmiy maqolalar tahliliy-qiyosiy usulda o'rganildi. Ma'lumotlar uch yosh davri bo'yicha guruhlandi: hayotning 1–3 oyi, 4–6 oyi va 1–2 yosh. Har bir davr uchun so'lak miqdori, uning xususiyati, ferment faolligi va mahalliy himoya omillari taqqoslandi.

NATIJALAR (Results). Uch juft yirik so'lak bezi (quloq oldi, jag' osti va til osti bezlari) homila davrida og'iz bo'shlig'i epiteliysidan rivojlanadi va tug'ilish vaqtiga kelib bo'lakchali tuzilishga ega bo'ladi. Anatomiya darsliklariga ko'ra, yangi tug'ilgan bolada quloq oldi bezining massasi taxminan 1,8 g, jag' osti bezi 0,84 g, til osti bezi 0,42 g atrofida. Bezlarda biriktiruvchi to'qimali stroma nisbatan ko'p va qon tomirlarga boy, sekretor oxirgi bo'limlar (atsinuslar) esa kam, ularning hujayralari to'liq differensiallashmagan. Quloq oldi bezi hayotning dastlabki ikki yilida ayniqsa tez o'sadi; atsinar hujayralarning yetilishi va chiqaruv naylari tizimining shakllanishi postnatal davrda davom etadi.

Hayotning 1–3 oyida so'lak kam ajraladi, u quyuq va yopishqoq, reaksiyasi neytral yoki kuchsiz kislotali bo'ladi. Bu davrda so'lakning asosiy vazifasi hazm qilish emas, balki mexanik vazifadir: u emish paytida lab va ko'krak uchi orasidagi germetiklikni ta'minlaydi va shilliq qavatni namlaydi. Amilaza faolligi past bo'lgani uchun kraxmalli qo'shimcha ovqatni erta berish maqsadga muvofiq emas. Sut yog'larini parchalashda til bezlari ishlab chiqaradigan lipaza ishtirok etadi, uning ta'siri me'dada davom etadi.

4–6 oylikda so'lak ajralishi keskin ortadi va so'lak suyuqlashadi. Bunga tishlar chiqishi oldidan uch shoxli nerv oxirlarining ta'sirlanishi va qo'shimcha ovqat kiritilishi sabab bo'ladi. Bola so'lakni yutishni hali to'liq o'zlashtirmagani uchun u og'izdan oqib

turadi; bu holat fiziologik hisoblanadi va davolashni talab qilmaydi. 1–2 yoshga kelib yutish muvofiqlashadi, so‘lak tarkibi va amilaza faolligi kattalarnikiga yaqinlashadi.

So‘lak ajralishining nerv boshqaruvi ham yetilmagan: dastlab u asosan emish bilan bog‘liq shartsiz refleks tarzida kechadi, shartli reflektor so‘lak ajralishi keyinroq shakllanadi. Mahalliy himoya omillari – lizotsim va sekretor IgA – birinchi oylarda kam bo‘lib, asta-sekin ortib boradi. Bu yetishmovchilik ona suti tarkibidagi lizotsim, laktoferrin va sekretor IgA hisobiga qisman qoplanadi.

XULOSA (Conclusion). Ilk postnatal davrda so‘lak bezlari morfologik va funksional jihatdan yetilmagan: atsinuslar kam, sekret miqdori oz va quyuq. So‘lak ajralishi 4–6 oylikda keskin ortadi va bu davrdagi so‘lak oqishi fiziologik holat sifatida baholanishi lozim. Amilaza faolligi va himoya omillarining pastligi qo‘shimcha ovqat kiritish muddatini tanlashda hamda og‘iz bo‘shlig‘i parvarishida hisobga olinishi kerak. Ona suti bilan boqish mahalliy himoya yetishmovchiligini qisman qoplaydi.